

Prof. dr Maja STANIVUKOVIĆ*

UDK 061.1EC : 341.24
339.54 : 061.1EC
str. 89 - 101.
stručni rad

**UZ PREVOD RIMSKE KONVENCIJE O ZAKONU KOJI SE
PRIMENJUJE NA UGOVORNE OBAVEZE I PRATEĆIH
PROTOKOLA**

1. Građansko-pravni i privredno-pravni odnosi sa inostranim elementom u okviru Evropske unije regulisani su velikim brojem formalnih izvora prava, od kojih su neki doneti u formi pravnih akata komunitarnog prava, od strane organa Zajednice, a drugi u formi međunarodnih sporazuma između država članica Evropske zajednice¹. Među njima, po značaju se posebno ističu dva poznata međunarodna sporazuma koje su države članice usvojile u cilju ujednačavanja svojih kolizionih normi i normi međunarodnog

---

* Profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu.

¹ *Vidi*, listu akata (ili nacрта) i konvencija vezanih za Evropsku Zajednicu ili Evropsku Uniju u građanskoj i trgovačkom materiji u predavanjima profesora M. Fallona na Haškoj akademiji za međunarodno pravo, *Receuil des cours*, Vol. 253, 1995, str. 9, 272--273.

građansko-procesnog prava². To su Briselska konvencija o nadležnosti i izvršenju presuda u građanskim i trgovačkim stvarima od 27. septembra 1968. godine³ i Rimska konvencija o zakonu koji se primenjuje na ugovorne obaveze od 19. juna 1980 godine⁴. Poslednjih godina, usvojeno je još nekoliko značajnih konvencija, koje još uvek nisu stupile na snagu: Briselska konvencija od 23. novembra 1995. godine koja se odnosi na postupak stečaja⁵, Briselska konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju presuda u bračnim stvarima od 28. maja 1998. godine sačinjena na osnovu člana K.3 Ugovora o osnivanju Evropske Unije⁶ i Briselska konvencija o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim i trgovačkim stvarima u državama

---

² Osim dve konvencije koje smo ovde izdvojili, na pomenutoj listi pominju se još sledeće konvencije: Konvencija iz Luksemburga od 15. decembra 1975. godine o evropskom patentu za zajedničko tržište; Konvencija iz Minhena od 5. oktobra 1973. godine o izdavanju evropskih patenata (Konvencija o evropskom patentu), koju je naša zemlja ratifikovala 29. avgusta 1996. godine (*Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori*, br. 3/96); Rimska konvencija od 6. novembra 1990. godine zaključena od strane država ugovornica Evropskih Zajednica o pojednostavljenju postupka za ostvarivanje alimentacionih potraživanja; Briselska konvencija od 25. maja 1987. godine o ukidanju legalizacije javnih isprava u Državama članicama Evropskih Zajednica. Treba pomenuti i Briselsku konvenciju o međusobnom priznavanju duštava i pravnih lica od 29. februara 1968. godine, koja nije stupila na snagu (ratifikovale su je Belgija, Nemačka, Francuska, Luksemburg i Italija).

³ The Brussels Convention on the Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters of September 27, 1968, 1968 *O. J. L* 299, 1978 *L* 304, 1982 *L* 388, 1989 *L* 285, 1996 *C* 15; Protocol on the interpretation by the Court of Justice of the Convention of 27 September 1968, *O. J.* 1978 *L* 304-50; Prevod ove konvencije na srpski jezik može se naći u knjizi: M. Stanivuković, *Međunarodna nadležnost sudova u pravu SAD, Evropske Unije i EFTA*, Univerzitet u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, 1995. g.

⁴ The Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations of June 19, 1980, *O. J.* 1980 *L* 266.

⁵ Konvencija još nije službeno objavljena, ali je njen autentični tekst na engleskom jeziku objavljen u časopisu *International Legal Materials*. Vidi European Union Convention on Insolvency Proceedings, Nov. 23, 1996, 35 *I.L.M.* 1223. Potpisale su je (ali ne i ratifikovale) sve države članice Evropske Unije, osim Velike Britanije.

⁶ Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on the European Union on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters, *O. J.* 1998 *C* 221.

članicama Evropske unije od 26. maja 1997. godine sačinjena na osnovu člana K.3. Ugovora o osnivanju Evropske unije⁷.

2. Rimska konvencija je stupila na snagu 1. aprila 1991. godine, jedanaest godina nakon otvaranja za potpis, kada ju je, kao sedma država, ratifikovalo Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske. Ona važi u svim državama ugovornicama Evropske unije⁸. Pojedine države članice nisu imale strpljenja da čekaju njeno stupanje na snagu u međunarodnom smislu, pa su počele da je primenjuju jednostrano i pre ovog datuma (Danska, Luksemburg i Belgija). SR Nemačka je inkorporisala odredbe konvencije u svoj Zakon o reformi međunarodnog privatnog prava od 25. jula 1986. godine, zbog čega je bila izložena kritici i preporuci Komisije Evropskih zajednica da dozvoli svojim sudovima da se pozivaju direktno na Konvenciju, kako bi se izbegla svaka modifikacija sadržine, teksta i redosleda odredaba Konvencije⁹. Za razliku od Briselske konvencije, države članice nisu još prihvatile mehanizam koji bi obezbeđivao uniformno tumačenje Rimske konvencije od strane Suda pravde Evropskih zajednica, na osnovu zahteva za odluku o prethodnom pitanju. Mada su one potpisale dva protokola u tom smislu¹⁰, koji su ovde takođe prevedeni, još uvek se nije ispunio uslov od sedam ratifikacija da bi protokoli stupili na snagu. Shodno tome, tumačenje konvencijskih odredaba prepušteno je nacionalnim sudovima država članica. Sudska praksa u primeni i tumačenju konvencije još uvek je relativno oskudna. Razlog za to leži nesumnjivo u činjenici da se konvencija ne primenjuje retroaktivno, odnosno da se njene odredbe imaju primeniti samo na one ugovore građanskog i privrednog prava koji su zaključeni nakon njenog stupanja na snagu. Ipak, postoji izvestan broj odluka u sudskoj praksi

---

⁷ Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on the European Union on the Service of Member States of the European Union of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil and Commercial Matters, *O. J.* 1997 C 261, *O. J.* 1998 C 33.

⁸ U Austriji, Finskoj i Švedskoj je na snazi od 1. oktobra 1998. godine.

⁹ Vidi, J. Foyer, "Entré en vigueur de la Convention de Rome du 19 juin 1980 sur la loi applicable aux obligations contractuelles", *Journal du droit international*, no. 3, 1991, pp. 601-631, 602.

¹⁰ The First and Second Protocols on the Interpretation by the Court of Justice of the European Communities of the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations opened for signature June 19, 1980, 1980, *O. J.* 1989 L48.

država koje su počele da je primenjuju pre stupanja na snagu u međunarodnom smislu. Uputstva za tumačenje mogu se naći u zvaničnom izveštaju Saveta Evropskih Zajednica koji je objavljen iste godine kada i sama konvencija, a sačinili su ga profesori Mario Đulijano (*Giuliano*) iz Italije i Pol Lagard (*Paul Lagarde*) iz Francuske¹¹. Izveštaj sadrži uvodni deo u kojem se skicira istorijat konvencije i daje vrlo kratak osvrt na unutrašnje izvore prava i koliziona pravila koja su na snazi u državama članicama EEZ u pogledu zakona koji se primenjuje na ugovorne obaveze. Zatim sledi objašnjenje konvencijskog teksta koje teče redom, po članovima.

3. Konvencija se primenjuje univerzalno, bez obzira na reciprocitet - ne traži se da stranke budu iz zemalja ugovornica, niti da pravo koje treba primeniti na osnovu odredaba konvencije bude pravo zemlje ugovornice (član 2. Rimske konvencije). Iz toga bi proisticalo da konvencijske odredbe imaju značaj međunarodnog privatnog prava (kolizionih normi) država članica EU u oblasti ugovornih odnosa, izuzimajući naravno ona pitanja koje sama konvencija isključuje iz polja svoje primene (vidi član 1). Međutim, ova konstatacija nije sasvim tačna, zbog odredaba koje Rimska konvencija sadrži o svom odnosu prema drugim međunarodnim ugovorima u istoj oblasti. Naime, prema članu 21. Konvencije, ona ne utiče na primenu drugih međunarodnih konvencija koje su države članice prihvatile u datoj oblasti, pa ni onih koje budu naknadno prihvaćene. To znači npr. da sadašnje i buduće države članice jedne od Haških konvencija o merodavnom pravu za ugovor o međunarodnoj prodaji robe¹² treba da daju prednost u primeni tim konvencijama, prilikom određivanja merodavnog prava za ugovor o

---

¹¹ M. Giuliano, P. Lagarde, Council Report on the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations, 1980 *O. J. C* 282, p. 1.

¹² Radi se o Konvenciji o zakonu koji se primenjuje na međunarodnu prodaju telesnih pokretnih stvari od 15. juna 1955. godine (*Convention sur la loi applicable aux ventes a caractère international d'objets mobiliers corporels*, stupila na snagu 1. septembra 1964. godine) i Konvenciji o zakonu koji se primenjuje na ugovore o međunarodnoj prodaji robe od 22. decembra 1986. godine (*Convention of 22 December 1986 on the law applicable to Contracts for the International Sale of Goods*). Od država članica Evropske Unije, prvu konvenciju ratifikovale su Danska, Finska, Francuska, Italija, Švedska, i Belgija. Poslednja je, međutim, otkazala konvenciju 19. februara 1999. godine, shodno članu 12. Druga konvencija još nije stupila na snagu, a do sada je nije ratifikovala nijedna država članica Evropske Unije.

kupoprodaji¹³. Iz ovoga dalje sledi da odredbe Rimske konvencije mogu uticati na primenu Bečke konvencije o ugovoru o međunarodnoj prodaji robe, samo u onim zemljama članicama Evropske unije koje nisu ratifikovale Hašku konvenciju iz 1955. godine. Podsećamo da se Bečka konvencija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe primenjuje ne samo kada ugovorne strane imaju sedišta u različitim državama ugovornicama na osnovu člana 1. stav 1(a), nego i kada norme međunarodnog privatnog prava koje važe pred sudom koji odlučuje o sporu upućuju na primenu prava države ugovornice Bečke konvencije (član 1. stav 1 (b)). Do primene Bečke konvencije posredstvom odredaba Rimske konvencije dolaziće tipično u onim situacijama kada stranke nisu izabrale merodavno pravo, a sedište, odnosno, redovno boravište prodavca nalazi se u zemlji ugovornici Bečke konvencije (vidi član 4. stav 2 Rimske konvencije¹⁴). Treba još imati u vidu da su većina država ugovornica Rimske konvencije ujedno i ugovornice Bečke konvencije o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe (osim Portugalije, Irske i Ujedinjenog Kraljevstva).

4. Rimska konvencija polazi od dva osnovna načela za određivanje merodavnog prava za ugovore - stranačke autonomije volje i koneksiteta (vidi članove 3. i 4). Prilikom određivanja merodavnog prava, sudija ne treba da se upušta se u sadržinu potencijalno merodavnih prava, nego da od svih veza koje dati ugovor ima sa različitim zemljama, odabere onu koja je težišna i da njoj da prevagu u odnosu na sve ostale veze. Ipak, u slučaju da je deo ugovora koji se može odvojiti tešnje povezan sa nekom drugom zemljom, na taj deo ugovora može se primeniti i pravo te druge zemlje (vidi član 4. stav 1 Rimske konvencije). Savremene tendencije u međunarodnom privatnom pravu, koje pokazuju da princip lokalizacije na osnovu pronalaženja "najbliže veze" koji u međunarodnom privatnom pravu dominira još od Savinjska postepeno ustupa mesto kolizionim normama sa materijalno-pravnim

---

¹³ Ovo nesumnjivo proističe i iz člana 30 stav 2 Bečke konvencije o ugovornom pravu ("*Službeni list SFRJ Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*", br. 30/72).

¹⁴ Vidi npr. odluke nemačkog suda u slučajevima LG München od 7. jula 1989. godine 10 *IPRax* 1990 str. 316, apstrakt objavljen u publikaciji *CLOUT* slučaj br. 3, i LG Stuttgart od 31. avgusta 1989. godine, 9 *IPRax* 1989., S. 317, apstrakt objavljen u publikaciji *CLOUT* slučaj br. 4.

sadržajem¹⁵, došle su do izražaja u kolizionoj normi konvencije koja se odnosi na formu ugovora (član 9. Rimske konvencije) koja predviđa alternativnu primenu više prava, ne bi li se pronašlo ono prema kojem će dati ugovor biti punovažan).

5. Konvencija postupa na isti način kao i naš zakonodavac, u tome što sudiji daje okvirno uputstvo kako da u tipičnim situacijama dođe do prava koje je u najtešnjoj vezi (ne treba zaboraviti da je u vreme kada je naš zakon donošen tekst Rimske konvencije već bio usvojen, isto kao i Haška Konvencija o zakonu koji se primenjuje na međunarodnu prodaju telesnih pokretnih stvari od 1955. godine; sigurno je da su konvencijska rešenja imala uticaja na formulisanje naših normi koje su pretežno plod rada stručnjaka, pripadnika komparativističke škole međunarodnog privatnog prava). Dakle, ukoliko ugovorne strane nisu izabrale merodavno pravo i ukoliko okolnosti slučaja ne upućuju na neko drugo pravo, smatraće se da je ugovor najtešnje povezan sa zemljom u kojoj se nalazi redovno boravište, odnosno centar upravljanja ili glavno sedište poslovanja nosioca karakteristične obaveze (vidi član 4. Rimske konvencije i uporedi sa članom 20. našeg zakona). Za nekoliko vrsta ugovora predviđena su drugačija rešenja. Tako, ako je u pitanju ugovor o stvarnim pravima na nekretninama, pretpostavlja se da je najtešnje povezan sa zemljom u kojoj se nekretnina nalazi (član 4. stav 3 Rimske konvencije). Odstupanje postoji i kada su u pitanju ugovori o prevozu (član 4. stav 4 Rimske konvencije), ugovori zaključeni sa potrošačima (član 5. Rimske konvencije) i pojedinačni ugovori o radu (član 6). Veza sa nosiocem karakteristične obaveze iz ugovora je tačka vezivanja koju je u međunarodno privatno pravo uveo švajcarski teoretičar Šnicer (*Schnitzer*). Ona se smatra dobrim putokazom, koji će sudiju uvek moći da odvede do merodavnog prava, jer se u gotovo svakom ugovoru može utvrditi jedna ugovorna strana kao nosilac obaveze koja obeležava taj ugovor. Međutim, Rimska konvencija pominje i mogućnost da se karakteristična obaveza iz ugovora ne može utvrditi i u tom slučaju sudiji preostaje jedino da samostalno primeni princip najtešnje povezanosti, odnosno da sam prebroji i izvažne kontakte ugovornog odnosa sa različitim državama i da se opredeli

---

¹⁵ Vidi o tome u prevodu na srpski, P. Volken, "Međunarodno privatno pravo kao materijalno pravo", *Pravni život*, br. 12/97 str. 383-390.

kojem od njih će dati odlučujući značaj. Jedan takav primer imamo u slučaju koji se našao pred sudom u Dortmundu¹⁶. Radilo se o ugovoru između proizvođača čelične vune iz Nemačke i proizvođača sundera za ribanje iz Holandije. Ugovornici su se sporazumeli da će nemačka strana kupovati sundera isključivo od holandske strane i da će ih prodavati u Nemačkoj, a da će za uzvrat, holandska strana vršiti ekskluzivnu distribuciju jastučića od čelične vune proizvedenih od strane nemačke firme. Nemačka firma je tužila holandsku za naknadu štete zbog neizvršenja ovog ugovora. Da bi došao do merodavnog prava, sud se pozvao na članove 27. i 28. Uvodnog zakona uz Građanski zakonik Nemačke (E.G.B.G.B.) koji predstavljaju nemačku kodifikaciju članova 3. i 4. Rimske konvencije. Nakon analize ugovora, sud je utvrdio da su obe ugovorne strane podjednako bile nosioci karakteristične obaveze. Zbog toga je pristupio brojanju i vaganju relevantnih kontakata sa zemljama za koje je dati ugovor bio vezan (Nemačka i Holandija). Posebnu težinu sud je dao mestu zaključenja i jeziku ugovora (oba kriterijuma su upućivala na Nemačku), pa je zaključio da na taj ugovor treba primeniti nemačko pravo¹⁷.

6. Kao jedan od osnovnih ciljeva Rimske konvencije navedeno je povećavanje pravne sigurnosti i redukcija forum šopinga (forum kupovine) za koju je otvoren širi prostor usvajanjem Briselske konvencije o nadležnosti i izvršenju presuda u građanskim i trgovačkim stvarima od 1968. godine. Briselska konvencija predviđa s jedne strane značajan broj alternativnih foruma u imovinskim sporovima i s druge, eliminiše ili ograničava prepreke za priznanje i izvršenje presuda jedne države ugovornice na teritoriji druge države ugovornice. Na taj način, stranke dobijaju mogućnost da biraju između sudova više država ugovornica, ali i između više merodavnih prava, zbog različitosti nacionalnih kolizionih pravila koja mogu dovesti do toga da se na jedan isti spor primeni različito materijalno pravo. Tvorci Rimske konvencije nadali su se da će unifikacijom kolizionih pravila država ugovornica, obezbediti pravnu sigurnost i predvidljivost, jer će se pred sudom

---

¹⁶ LG Dortmund, 8. aprila 1988, 9 *IPRAX* 1989, S. 51.

¹⁷ Vidi, H.M. Horlacher, "The Rome Convention and the German Paradigm: Forecasting the demise of the European Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations", 27 *Cornell International Law Journal*, 1994, pp. 173, 194.

svake od njih na isti spor primenjivati isto merodavno pravo¹⁸. Međutim, zbog prirode rešenja usvojenih u konvenciji, ne može se tvrditi da su ti ciljevi postignuti, odnosno da su pravna sigurnost i predvidljivost na najbolji način zaštićene. Veliki broj odredaba Konvencije ostavlja puno (neki smatraju previše) prostora sudijskoj oceni činjenica, a gotovo od svakog njenog pravila može se i odstupiti, ukoliko to zahtevaju konkretne okolnosti slučaja. Primere za rešenja koja stvaraju nesigurnost, zbog svoje neodređenosti, ili zbog mogućnosti da se odstupa od osnovnog pravila, nalazimo u velikom broju odredaba Konvencije: npr.

član 3: "na ugovor se primenjuje zakon koji su stranke izabrale; taj izbor mora biti izričito naveden ili mora nesumnjivo proisticati iz odredaba ugovora ili iz okolnosti slučaja; činjenica da su ugovorne strane izabrale stranog pravo bez obzira na to da li su ujedno ugovorile i nadležnost stranog suda, u slučaju kada su svi drugi relevantni elementi situacije u vreme izbora vezani samo za jednu zemlju, ne može uticati na primenu odredaba zakona te zemlje",

član 4: "ukoliko nije izabrano merodavno pravo za ugovor ili za neki njegov deo u skladu sa članom 3, na ugovor se primenjuje zakon one zemlje sa kojom je taj ugovor najtešnje povezan; međutim, ako je neki odvojivi deo ugovora najtešnje povezan sa nekom drugom zemljom, na taj deo ugovora može se izuzetno, primeniti pravo te druge zemlje; stav 2. neće se primeniti ako se ne može utvrditi karakteristična obaveza, a pretpostavke iz stava 2, 3. i 4. ne važe ukoliko iz ukupnih okolnosti proističe da je ugovor tešnje povezan sa nekom drugom zemljom",

član 7: "kada se na osnovu ove Konvencije primenjuje pravo neke zemlje, može se priznati dejstvo prinudnim odredbama zakona neke druge države sa kojom je slučaj usko povezan, utoliko ukoliko po zakonu te druge države, takve odredbe moraju biti primenjene bez obzira na to koje pravo je

---

¹⁸ Tako, profesor Lando, koji je kasnije postao predsednik komisije za izradu evropskih načela ugovornog prava, objašnjava prednosti unifikacije kolizionih normi u odnosu na unifikaciju supstancijalnog prava. On kaže da je prva prednost u tome što reformisanje kolizionih pravila u relativno maloj meri remeti nacionalno pravno okruženje, druga leži u tome da je unifikacija kolizionih normi proces koji se može mnogo jednostavnije sprovesti u odnosu na unifikaciju supstancijalnih, treća u tome što se unifikacijom kolizionih normi omogućava veća predvidljivost, itd. O. Lando, "European Contract Law", u knjizi *International Contracts and Conflicts of Laws* (redaktor Petar Šarčević, 1990), p. 3.

merodavno za ugovor. Prilikom odlučivanja o tome da li će se priznati dejstvo takvih prinudnih odredaba, uzeće se u obzir njihova priroda i svrha kao i posledice koje bi proistekle iz njihove primene ili neprimene; odredbama ove konvencije ne može se ograničiti primena odredaba zakona zemlje suda koje na imperativan način regulišu dati slučaj, bez obzira na to koje pravo je merodavno za ugovor",

član 8: "postojanje i punovažnost ugovora ili neke njegove odredbe određuju se prema zakonu koji bi se primenjivao na osnovu ove Konvencije pod pretpostavkom da su ugovor ili data odredba punovažni; bez obzira na to, da bi dokazala da se nije saglasila, ugovorna strana može se pozvati na zakon zemlje u kojoj ima redovno boravište ukoliko iz okolnosti proističe da ne bi bilo razumno da se posledice njenog ponašanja određuju na osnovu zakona koji je određen u prethodnom stavu", itd.

Zbog nepotpunog uspeha ovog poduhvata usmerenog ka unifikaciji kolizionih normi, u Evropi se u toku poslednje decenije može ponovo naslutiti okretanje ideji unifikacije supstancijalnih normi ugovornog prava, koja je 1980. godine proglašena od strane zvaničnih komentatora Rimske konvencije za teško ostvarljivu, vremenski zahtevnu i nepraktičnu¹⁹. Posebno značajan u tom smislu je projekat komisije Lando²⁰, osnovane 1994. godine, koji je okončan donošenjem Evropskih načela međunarodnih trgovinskih ugovora od 1998. godine. Ova načela, doduše, nemaju status obavezujućih normi, ali će sigurno imati uticaja na dalji razvoj i harmonizaciju ugovornog prava u zemljama Evropske unije.

7. Ako se rešenja Rimske konvencije posmatraju iz ugla potrebe da se domaće koliziono pravo harmonizuje sa pravom Evropske unije, možemo utvrditi sledeće. Primarno rešenje - princip autonomije volje koji ugovornim stranama ostavlja mogućnost da izaberu pravo koje će se primeniti na njihov ugovor, regulisano je na sličan način u našem pravu i u Konvenciji. To znači da se ne traži koneksitet (veza između izabranog prava i datog ugovornog

---

¹⁹ Vidi Guiliano, Lagarde, *supra*, fusnota br. 11 p. 4.

²⁰ U jednom od svojih radova profesor Lando navodi da je jedan od osnovnih ciljeva Evropskih načela da posluže kao osnova za budući Evropski Zakonik o ugovornim odnosima, O. Lando, "Is Codification needed in Europe? Principles of European Contract Law and the Relationship to Dutch Law" *European Review of Private Law* 1993. br. 1, p. 161.

odnosa), da se autonomija volje tretira kao svaka druga tačka vezivanja, koja, dakle, dovodi do primene celokupnog korpusa izabranog obligacionog prava, uključujući kako dispozitivne, tako i imperativne norme (kolizionopravna autonomija volje), da se (u Rimskoj konvenciji eksplicitno, a kod nas na osnovu tumačenja doktrine) dozvoljava cepanje ugovora (depeçage) na osnovu volje stranaka (tj. mogućnost da stranke ugovore merodavnost više različitih prava za različite aspekte ugovora), da se omogućava strankama da promene merodavno pravo i nakon zaključenja ugovora (bilo menjanjem već izvršenog izbora, bilo naknadnim izborom), itd. Rimski konvencija postavlja ipak određene granice slobodi izbora merodavnog prava. Ugovornim stranama nije dozvoljeno da izbegnu imperativne norme obligacionog prava jedne države, ukoliko su svi ostali relevantni činjenični elementi vezani samo za tu državu (član 3). To znači da bi u čisto internim ugovorima (ugovorima koji su svojim činjeničnim elementima vezani samo za jednu državu) izbor prava neke druge države kao merodavnog imao karakter materijalnopravnog, a ne kolizionopravnog izbora (tj. značio bi inkorporaciju dispozitivnih normi izabranog prava u ugovor). Kod nas, isti zaključak, bar kada je u pitanju mogućnost da domaće ugovorne strane ugovore primenu stranog prava na svoj ugovor u kojem nema inostranog elementa, proističe iz člana 1. Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima. Taj član određuje da će se kolizione norme zakona (dakle, i ona koliziona norma koja za ugovore predviđa autonomiju volje kao primarnu tačku vezivanja) primenjivati samo na obligacione odnose sa međunarodnim elementom. Dalje ograničenje autonomije volje stranaka predviđeno je u članu 7. stav 1. Rimske konvencije, prema kojem se može priznati dejstvo imperativnim normama neke treće države (koja nije država suda, niti država čije je pravo merodavno), ukoliko je slučaj usko povezan sa datom državom, a norme su takve prirode, da moraju biti primenjene bez obzira na to koje je pravo merodavno za ugovor (u našoj pravnoj literaturi ove norme nazivaju se normama neposredne primene)²¹. Naš zakon ne sadrži normu koja bi predviđala slično ograničenje autonomije volje. U drugom stavu člana 7. Rimske konvencije, sadržano je rešenje koje nesumnjivo važi i

---

²¹ Postoji mogućnost stavljanja rezerve na ovu odredbu (član 7. stav 1) na osnovu člana 22. stav 1 Rimske konvencije. Takvu rezervu su stavile Nemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Luksemburg, Irska i Portugalija.

pred našim sudom, mada nije izričito formulisano - ako postoje odredbe koje na imperativan način regulišu dati slučaj u samoj zemlji suda, sud će primeniti takve odredbe, bez obzira na to koje je pravo merodavno po kolizionim normama Konvencije. Za razliku od rešenja sadržanog u našem zakonu za ugovore koji se odnose na nekretnine (isključenje autonomije volje u korist prava države na čijoj se teritoriji nalazi nepokretnost), Rimska konvencija dozvoljava strankama da izaberu merodavno pravo i za ovu vrstu ugovora, s tim što je u članu 9. st. 6 sadržano jedno ograničenje autonomije volje kada je u pitanju forma ovih ugovora. Na osnovu Rimske konvencije dozvoljena je za sve ugovore, ne samo izričita, nego i "prećutna" autonomija volje (zaključivanje sudije o nameri stranaka, na osnovu odredaba ugovora ili okolnosti slučaja), s tim što te odredbe, odnosno okolnosti moraju biti takve da nesumnjivo ukazuju na to da su se stranke opredelile za neko pravo, mada to nisu izričito navele. Kod nas se u doktrini takođe prihvata prećutna autonomija volje, dok u zakonu nema ništa o tom pitanju. Globalno gledano, kada se uporedi odredba Rimske konvencije o autonomiji volje i naša zakonska odredba, možemo reći da prva ostavlja mnogo manje dilema i nerešenih pitanja, ali da se i druga može na isti način tumačiti. Supsidijerno rešenje, u odsustvu izbora, opet se poklapa, bar u osnovi - biće merodavno pravo sedišta/domicila nosioca karakteristične obaveze, ukoliko okolnosti slučaja ne ukazuju da postoji bliža veza sa nekim drugim pravom. Postoji ipak mala razlika u naglasku, odnosno stilizaciji pravila, jer po Rimskoj konvenciji, u prvom stavu se predviđa primena prava koje je najtešnje povezano sa ugovorom²², a u drugom se određuje koje će se pravo, po pravilu, smatrati najtešnje povezanim, dok kod nas pravilo upućuje na primenu prava nosioca karakteristične obaveze u datom ugovoru (za šesnaest ugovora određeno je ko se smatra nosiocem karakteristične obaveze; posebno rešenje predviđeno je za ugovore o transferu tehnologije, za berzanske ugovore i ugovore o radu), ako posebne okolnosti slučaja ne ukazuju da bi trebalo primeniti neko drugo pravo. Dalja razlika je u tome što se kod nas za ostale ugovore, koji nisu nabrojani odnosno imenovani ne predviđa pravo domicila/sedišta nosioca karakteristične obaveze kao težišno vezivanje, već pravo

---

²² Interesantno je da Rimska konvencija izričito predviđa mogućnost da i sudija, a ne samo stranke izvrši "cepanje" ugovora, odnosno da na jedan deo ugovora primeni pravo neke druge države, ako oceni da je taj deo ugovora tešnje povezan sa tom državom.

domicila/sedišta ponudioca, koji u datom slučaju ne mora biti istovremeno i nosilac karakteristične obaveze. Treba još napomenuti da je prilikom nabiranja ugovora u našem zakonu izostalo nekoliko za pravni promet dosta važnih ugovora, koji će se, dakle, naći u poslednjoj, tj. u kategoriji neimenovanih ugovora iz tačke 20. člana 20. (npr. ugovor o zastupanju, ugovor o distribuciji, ugovor o stranim ulaganjima, ugovor sa potrošačima, itd.). Za imovinska potraživanja iz ugovora o radu naš zakon predviđa primenu prava države u kojoj se rad obavlja ili se obavljao, u odsustvu izbora ili bliže veze sa nekim drugim pravnim sistemom. Prema Rimskoj konvenciji, primenjuje se ova ista tačka vezivanja ako radnik redovno obavlja rad u istoj zemlji, a u protivnom, primenjuje se zakon zemlje u kojoj se nalazi poslovna jedinica koja je zaposlila radnika. Predviđena je i posebna zaštita radnika, kao slabije stranke, na taj način što se garantuje primena imperativnih normi zakona koji je merodavan za ugovor o radu u odsustvu izbora. U Rimskoj konvenciji dato je rešenje za utvrđivanje merodavnog prava u slučaju kada jedna od ugovornih strana osporava punovažnost ugovora ili neke njegove odredbe - primeniće se ono pravo koje bi bilo merodavno pod pretpostavkom da je ugovor punovažan (član 8). U našem zakonu ne nalazimo sličnu odredbu. Upoređenje ide u korist Rimske konvencije i kada je u pitanju određivanje merodavnog prava za ustupanje potraživanja (vidi član 12. Rimske konvencije i uporedi sa članom 24. našeg zakona); Konvencija, pored toga sadrži i odredbu o merodavnom pravu za subrogaciju (član 13.). U Rimskoj konvenciji izričito je isključena primena ustanove uzvratanja i upućivanja na dalje pravo (*renvoi*), prilikom tumačenja kolizione norme koja se odnosi na ugovore, dok u našem zakonu to nije učinjeno, pa neki autori zbog toga smatraju da se član 6. zakona koji predviđa ovu ustanovu, primenjuje bez razlike i kada se određuje merodavno pravo za ugovore. Postoji sličnost između člana 23. našeg zakona i člana 10. stav 2 Konvencije - obe norme sadrže odstupanje od merodavnog prava koje se odnosi na predaju stvari odnosno izvršenje ugovora, te na mere koje treba preduzeti ako se odbije preuzimanje stvari, odnosno u slučaju neurednog izvršenja. Prema našem zakonu merodavno je pravo gde se stvar mora predati, a prema Rimskoj konvenciji, "uvažiće" se zakon zemlje u kojoj se nalazi mesto izvršenja. U stranoj teoriji se ističe da ovaj izraz ne ukazuje sudiji baš jasno

kako treba da postupi, odnosno koje od dva prava (pravo merodavno za sadržinu ugovora, ili pravo mesta izvršenja) da primeni²³.

8. U ovom tekstu dati su samo osnovni podaci o Rimskoj konvenciji i sumarno upoređenje njenih odredaba i našeg pozitivnog prava. Nadamo se da će njen prevod na srpski jezik koji se, prema našem saznanju, sada prvi put nalazi pred domaćom pravničnom publikom poslužiti kao dobra osnova za produbljeniju analizu njenih odredaba i za eventualnu recepciju onih rešenja koja bi mogla odgovarati i našem pravu.

---

²³ Vidi, J. Foyer, *supra*, fusnota br. 9. p. 621.